1.2. Sahabe Dönemi

Sahabe Kur'an'ın okunması, ezberlenmesi, yazılması, açıklanması, anlaşılması ve uygulanmasında Peygamberimizin yürüttüğü tüm faaliyetlere bizzat katılmışlardı. Anlayamadıkları bir ayeti doğrudan ona sormuş ve böylece asıl kaynağından öğrenmişlerdi. Sahabe, ayetlerin yorumlanmasında Kur'an'ın bütünlüğünü, Kur'an'ın Kur'an'la tefsirini, konuyla ilgili diğer ayetleri ve Peygamberimizin söz ve uygulamalarını esas almışlardır. Onlar, Tefsir ilminin temel bilgilerini gelecek nesillere aktarmışlardır.

Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki hangi ayetin nerede ve ne hakkında indiğini bilirim. Rabbim bana iyi anlayan bir kalp ve çok soran bir lisan lütfetmiştir. Bana Allah'ın (c.c.) kitabından sorun. Allah'a yemin ederim ki inen her ayetin gece mi gündüz mü, ovada mı yoksa dağda mı indiğini bilirim."[15] Allah (c.c.) ve Resûlü'ne mutlak bağlılıkları, imanları, ihlasları ve ilimlerini artırmaya yönelik gayretleri sahabe tefsirini önemli ve farklı kılan bir başka noktadır.

Bilgi düzeyleri, sebebi nüzule vakıf olmaları dilin inceliklerini bilmeleri ve Peygamberimizin sohbetine katılma oranları, sahabenin tefsir düzeyinin de farklı olmasına sebep olmuştur. Onlar arasında özellikle Ali b. Ebî Talib (r.a.), Hz. Aişe (r.a.), Hz. Ömer (r.a.), Abdullah b. Mesud (r.a.), Abdullah b. Abbas (r.a.) ve Ubey b. Ka'b (r.a.) gibi bazı isimler tefsir bilgisi ile öne çıkmışlardır.

Sahabenin Tercümanü'l-Kur'an ünvanını verdiği İbn Abbas'ın (ö. 687) tefsirle ilgili rivayetleri oldukça fazladır.

NOT EDELİM

Peygamberimiz şöyle buyurdu;
"Kur'an'ı şu dört kişiden öğreniniz:
Abdullah ibn Mes'ud,
Muaz b. Cebel,
Übey b. Kaab ve
Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim'den."

(Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân, 8)

12 Mâide suresi, 3. ayet.
13 İbn Mâce, Et'ime, 31.
14 Nahl suresi, 44. ayet.
15 Zehebî, et-Tefsir ve'l-Müfessirûn, C 1, s. 89.

O, öğrencileri vasıtasıyla Mekke tefsir ekolünün öncüsüdür. İbn Abbas'ın tefsir rivayetleri bütün tefsir kitaplarına katkı sağlamıştır.[16] Mesela Nasr suresinin tam olarak inen son sure olduğu ve Hz. Peygamber'in görevini tamamlama ve vefat etme vaktinin yaklaştığı bilgisi sahabilere ait bir görüştür.[17]

Sahabenin tümü, aynı düzeyde Kur'ân tefsirine vakıf değildi. Ancak onlardan pek çok kişi, Kur'ân tefsiri alanında yorum ve rivayetlerde bulunuyordu. Kur'an ve tefsir bilgisi en fazla olan sahabîlerden biri de Abdullah b. Mesud'dur (r.a.) (ö. 652). Abdullah b. Mesud gençliğinden itibaren Hz. Peygamberin (s.a.v.) yanından hiç ayrılmamıştır. Bu sebeple esbab-ı nüzule genel olarak vakıftı. Ayrıca o Kur'an-ı Kerim'in son arzına (arza-ı ahîra) şahitlik edenlerden biridir.[18] O, Kûfe tefsir ekolünün hocasıdır. Onun rey ve içtihada dayanan tefsir anlayışı daha sonra Hanefî mezhebi tarafından esas alınmıştır. Mesela Mâide suresi 89. ayeti yemin kefaretinden bahseder, son kısmında da: **"... Bunları bulamayan üç gün oruç tutar..."** buyrulur. İbn Mesud, ayetin tefsirinde üç gün orucun [مُتَتَابِعَات] yani 'art arda' tutulacağını belirtmiştir. Bunun için Hanefi mezhebine göre yemin kefareti orucu, üç gün peş peşe tutulur.

Sahabîler, ayet ve surelerin nüzul sebeplerini yaşamış, manalarını Allah'ın (c.c.) elçisinden öğrenmiş ve Kur'an'ı tefsir etmenin büyük sorumluluğunu taşımışlardır. Onların tefsirleri nesilden nesile iftiharla nakledilmiştir.

Sahabe Döneminde tefsir Hz. Peygamber'in açıklamalarına dayanıyordu. Başka bir deyişle tefsir, Allah (c.c.) elçisinin açıklamalarından oluşuyordu. Onun açıklamalarında da hata ihtimali söz konusu değildi. Tefsir, daha sonraları sahabe açıklamalarını da içine almaya başladı. Bu dönemde fıkıh, kelam ve siyaset konularının Kur'an'a dayalı yorumları, daha sonraları fıkhi, kelami ve mezhebi tefsirlerin de alt yapısını oluşturduğu söylenebilir.

Sahabenin ayetlerin kelime ve terkiplerindeki manalarını açıklamaları önemlidir. Gerektiğinde yaptıkları içtihatlar da anlamlıdır. Bunlar mutlaka tefsirde göz önünde bulundurulmalıdır.

ARAŞTIRALIM

İslam'ın dünyaya yayılmasında ve öğrenilmesinde sahabe neslinin emeği büyüktür. Allah onlardan razı olsun.

Ülkemizde ve çevrenizde kabirleri bulunan sahabîleri araştırınız.

Resûlullah'a ev sahipliği yapmış olan Ebu Eyyüp El-Ensarî (Halid b. Zeyd) adına İstanbul Eyüp'te yaptırılan cami.

BİLGİ KUTUSU

Sahabe tefsirinin bazı özellikleri

- Ayeti ayetle, nüzul sebepleri ve Hz. Peygamber'den işitmiş oldukları açıklamalarla tefsir etmişlerdir.
- Kur'an'ı ayet ayet baştan sona tefsir etmemişlerdir.
- Tefsir yaparken daha çok garip lafızlarla ilgili kısa açıklamalar yapmışlardır.
- Ahkâm âyetlerini geniş bir tahlile tâbi tutarak hüküm istinbatmda bulunmamışlardır.
- Yaptıkları açıklamalar kendi dönemlerinde henüz tedvin edilmemişti.

(Muhsin Demirci, Tefsir Usulü ve Tarihi, s. 293)

16 İ. Lütfü Çakan-Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib", TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 78.
17 bk. Müslim, Tefsîr, 21.
18 Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, C 1, s. 158.